

MĀSTRIHTAS UN AMSTERDAMAS LĪGUMI

Ar Māstrihtas līgumu groza iepriekšējos Eiropas līgumus un izveido Eiropas Savienību, kuras pamatā ir trīs pīlāru struktūra – Eiropas Kopienas, kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) un sadarbība tieslietu un iekšlietu (TI) jomā. Ar Amsterdamas līgumu tika ieviesti pielāgojumi, kas bija vajadzīgi, lai nodrošinātu efektīvāku un demokrātiskāku Savienības darbību pēc tās paplašināšanās.

I. MĀSTRIHTAS LĪGUMS

Māstrihtā 1992. gada 7. februārī parakstītais Līgums par Eiropas Savienību^[1] stājās spēkā 1993. gada 1. novembrī.

A. Savienības struktūra

Māstrihtas līgums, ar kuru tika izveidota Eiropas Savienība, iezīmēja jaunu posmu procesā, kas paredz “arvien ciešāk saliedēt Eiropas tautu savienību”. Savienības pamatā ir Eiropas Kopienas, ko papildina Līgumā par Eiropas Savienību noteiktās politikas jomas un sadarbības formas. Eiropas Savienībai ir unikāla iestāžu sistēma, ko veido Padome, Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija, Tiesa un Revīzijas palāta, kuras minētajā laika posmā šā jēdziena šaurākajā izpratnē bija vienīgās Eiropas Savienības iestādes un īstenoja savas pilnvaras saskaņā ar līgumu noteikumiem. Ar Māstrihtas līgumu izveidoja Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Reģionu komiteju, kas darbojas padomdevēju statusā. Papildus Eiropas Investīciju bankas grupā jau iepriekš iekļautajām finanšu iestādēm, proti, Eiropas Investīciju bankai un Eiropas Investīciju fondam, atbilstīgi līgumos paredzētajām procedūrām izveidoja Eiropas Centrālo banku sistēmu un Eiropas Centrālo banku.

B. Savienības pilnvaras

Ar Māstrihtas līgumu izveidotajai Savienībai šajā līgumā bija noteiktas pilnvaras, kas ir sadalītas trijās grupās un parasti tiek sauktas par pīlāriem. Pirmo pīlāru veidoja Eiropas Kopienas. Tas nodrošināja satvaru, kurā Kopienas iestādes īstenoja tās pilnvaras, ko dalībvalstis Līgumā iekļautajās jomās bija tām nodevušas kā daļu no savas suverenitātes. Otrais pīlārs bija kopējā ārpolitika un drošības politika, kas tika noteikta Līguma V sadaļā. Trešais pīlārs bija sadarbība tieslietu un iekšlietu jomā, kas bija noteikta Līguma VI sadaļā. Līguma V un VI sadaļas noteikumi reglamentēja valdību sadarbību, izmantojot kopējās iestādes un paredzot noteiktus pārvalstiskos aspektus, piemēram, Komisijas iesaistīšanos un apspriešanos ar Parlamentu.

[1]OV C 191, 29.7.1992., 1.–112. lpp.

1. Eiropas Kopiena (pirmais pīlārs)

Kopienas uzdevums bija nodrošināt visā Kopienā sekmīgu vienotā tirgus darbību un cita starpā harmonisku, līdzsvarotu un noturīgu saimnieciskās darbības attīstību, augstu nodarbinātības un sociālās aizsardzības līmeni un vīriešu un sieviešu līdztiesību. Kopiena īstenoja šos mērķus atbilstīgi tai noteiktajām pilnvarām, izveidojot kopējo tirgu un veicot saistītus pasākumus, kas noteikti EK līguma 3. pantā, kā arī ieviešot ekonomikas politiku un vienotu valūtu, kas minēta 4. pantā. Kopienai savā rīcībā bija jāievēro proporcionalitātes princips, bet jomās, kas nav ekskluzīvā Kopienas kompetencē, bija jāievēro subsidiaritātes princips (EK līguma 5. pants).

2. Kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) (otrais pīlārs)

Savienības uzdevums bija noteikt un īstenot kopēju ārpolitiku un drošības politiku, izmantojot starpvaldību metodes. Uzticības un savstarpējas solidaritātes garā dalībvalstīm aktīvi un konsekventi bija jāatbalsta šī politika. Tās mērķi cita starpā bija: sargāt Savienības kopējās vērtības, pamatintereses, neatkarību un integritāti saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu principiem; visādi stiprināt Savienības drošību; veicināt starptautisko sadarbību; attīstīt un stiprināt demokrātiju un tiesiskumu, kā arī cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošanu.

3. Sadarbība tieslietu un iekšlietu jomā (trešais pīlārs)

Savienības mērķis bija izstrādāt kopēju rīcību šajās jomās, izmantojot starpvaldību metodes, lai garantētu iedzīvotājiem augstu aizsardzības līmeni teritorijā, kurā valda brīvība, drošība un tiesiskums. Sadarbība attiecās uz šādām jomām:

- Kopienas ārējo robežu šķērsošanas noteikumi un kontroles stiprināšana;
- cīņa pret terorismu, smagiem noziegumiem, narkotiku kontrabandu un krāpšanu starptautiskā mērogā;
- tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās un civillietās;
- Eiropas Policijas biroja (Eiropola) izveide, ieviešot arī informācijas apmaiņas sistēmu starp valstu policijas spēkiem;
- nelikumīgas imigrācijas apkarošana;
- kopēja patvēruma politika.

II. AMSTERDAMAS LĪGUMS

Amsterdamas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus, kā arī dažus ar to saistītos tiesību aktus^[2], un ko parakstīja 1997. gada 2. oktobrī Amsterdamā, stājās spēkā 1999. gada 1. maijā.

A. Savienības pilnvaru palielināšana

1. Eiropas Kopiena

Attiecībā uz mērķiem īpaša nozīme tika piešķirta līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai un augstam nodarbinātības līmenim. Tika izveidots dalībvalstu nodarbinātības politikas

[2]OV C 340, 10.11.1997., 115. lpp.

koordinācijas mehānisms un radīta iespēja šajā jomā piemērot dažus Kopienas pasākumus. Nolīgums par sociālo politiku līdz ar dažiem uzlabojumiem tika iekļauts EK līgumā (atteikšanās no izvēles (*opt-out*) klauzulas). Turpmāk Kopienas metodi bija paredzēts piemērot tādās nozīmīgās jomās, kuras līdz šim ietvēra trešais pīlārs, piemēram, attiecībā uz patvērumu, imigrāciju, ārējo robežu šķērsošanu, krāpšanas apkarošanu, muitas iestāžu sadarbību un tiesu iestāžu sadarbību civillietās, kā arī dažiem sadarbības veidiem saistībā ar Šengenas *acquis*, ko ES un Kopienas bija pilnībā atbalstījušas.

2. Eiropas Savienība

Tika pastiprināta valdību sadarbība attiecībā uz tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās un policijas iestāžu sadarbību, nosakot mērķus un precizējot uzdevumus, kā arī izveidojot jaunu direktīvai līdzīgu juridisku instrumentu. Kopējās ārpolitikas un drošības politikas instrumenti tika izstrādāti vēlāk, it īpaši, izveidojot jaunu – kopīgās stratēģijas – instrumentu un ieviešot jaunu – Padomes par KĀDP atbildīgā ģenerālsekretāra – amatu un jaunu struktūru, proti, politikas plānošanas un agrīnās brīdināšanas vienību.

B. Eiropas Parlamenta pozīcijas stiprināšana

1. Likumdošanas pilnvaras

Saskaņā ar koplēmuma procedūru, kuras piemērošanas loku paplašināja, iekļaujot tajā 15 EK līgumā paredzētos juridiskos pamatus, Eiropas Parlaments un Padome kļuva par diviem praktiski vienlīdzīgiem likumdevējiem. Izņemot lauksaimniecības un konkurences politiku, koplēmuma procedūru piemēroja visās jomās, kurās Padome bija pilnvarota pieņemt lēmumus ar kvalificētu balsu vairākumu. Četros gadījumos (18., 42. un 47., kā arī 151. pants par kultūras politiku, kas nav mainīts) tika paredzēts, ka koplēmuma procedūru apvieno ar obligātu vienprātīgu Padomes lēmumu. Attiecībā uz pārējām likumdošanas jomām, kurās jāpanāk vienprātība, koplēmuma procedūras piemērošana netika paredzēta.

2. Kontroles pilnvaras

Bija paredzēts, ka Eiropas Parlaments ar balsojumu apstiprina ne tikai Komisijas kolēģiju, bet arī personu, kura tiek izvirzīta nākamās Komisijas priekšsēdētāja amatam (214. pants).

3. Deputātu ievēlēšana un statūti

Attiecībā uz procedūru, ko piemēro saistībā ar Eiropas Parlamenta ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās (EK līguma 190. pants), pašreizējām pilnvarām pieņemt vienotu procedūru tika pievienotas Kopienas pilnvaras noteikt kopējus principus. Šajā pantā tika ietverts arī juridiskais pamats, kas ļauj pieņemt vienotu statusu Eiropas Parlamenta deputātiem. Tomēr joprojām netika ieviests noteikums, kas atļautu veikt pasākumus, lai izveidotu Eiropas līmeņa politiskas partijas (sk. 191. pantu).

C. Ciešāka sadarbība

Pirmo reizi līgumos tika ietverti vispārēji noteikumi, kas ļauj dažām dalībvalstīm atbilstīgi zināmiem nosacījumiem izmantot kopējās iestādes, lai īstenotu ciešāku savstarpēju sadarbību. Šī iespēja papildināja ciešāku sadarbību, uz ko attiecās īpaši noteikumi, piemēram, par ekonomisko un monetāro savienību, brīvības, drošības

un tiesiskuma telpas izveidi un Šengenas *acquis* sadarbības noteikumu iekļaušanu. Jomas, kurās var ieviest ciešāku sadarbību, tika ietvertas trešajā pīlārā un atbilstīgi noteiktiem ierobežojošiem nosacījumiem attiecās uz jautājumiem, kas nav ekskluzīvā Kopienas kompetencē. Nosacījumi, kas jāievēro jebkādas ciešākas sadarbības gadījumā, un plānotās lēmumu pieņemšanas procedūras tika izstrādātas tā, lai nodrošinātu, ka šā integrācijas procesa jaunā kārtība tiktu saglabāta kā izņēmums, ko var izmantot tikai virzībai uz integrāciju, nevis soļu speršanai atpakaļ.

D. Vienkāršošana

Ar Amsterdamas līgumu atcēla visus tos Eiropas līgumos paredzētos noteikumus, kuri laika gaitā bija zaudējuši spēku vai novecojuši, nodrošinot, ka ar to netiek mainīts juridiskais spēks ar atpakaļejošu datumu. Tajā arī tika mainīta līgumu pantu numerācija. Juridisku un politisku iemeslu dēļ līgums tika parakstīts un iesniegts ratifikācijai esošo līgumu grozījumu veidā.

E. Iestāžu reformas saistībā ar paplašināšanos

a. Amsterdamas līgumā atbilstīgi Parlamenta pieprasījumam tika paredzēts, ka Eiropas Parlamentā nav vairāk par 700 deputātiem (189. pants).

b. Uz Komisijas sastāvu un jautājumu par balsu sadalījumu attiecās Līgumam pievienotais "Protokols par iestādēm". Tas paredzēja, ka Savienībā, kurā ir līdz 20 dalībvalstīm, Komisijā ir pa vienam pilsonim no katras dalībvalsts, ja vien līdz minētajai dienai nav grozīts piešķirto balsu skaits Padomē. Jebkurā gadījumā vismaz gadu pirms tam, kad pievienojas 21. dalībvalsts, būtu jāsasauca jauna starpvaldību konference, lai vispusīgi pārskatītu līgumu noteikumus par iestādēm.

c. Iespēja Padomei izmantot kvalificētu balsu vairākumu, protams, bija paredzēta vairākos ar Amsterdamas līgumu ieviestos juridiskajos pamatos. Tomēr saistībā ar esošajām Kopienas politikas jomām vienīgi attiecībā uz pētniecības politiku bija paredzēti jauni noteikumi par balsojumu ar kvalificētu vairākumu; pārējās politikas jomās joprojām bija nepieciešams vienprātīgs balsojums.

F. Citi jautājumi

Uz Kopienas procedūrām, kas saistītas ar subsidiaritātes principa piemērošanu, attiecās īpašs protokols. Pārredzamība tika uzlabota, pieņemot jaunus noteikumus par dokumentu pieejamību (255. pants) un palielinot Padomes likumdošanas darba atklātību (207. panta 3. punkts).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Ar Eiropas Parlamentu apspriedās pirms starpvaldību konferences sasaukšanas. Turklāt Parlaments bija iesaistīts starpvaldību konferencēs, izmantojot *ad hoc* pieeju; pēdējās trijās konferencēs atkarībā no izskatāmajiem jautājumiem Parlamentu pārstāvēja vai nu priekšsēdētājs, vai divi deputāti.

Ina Sokolska
11/2019

